

kapitole, v níž sleduje Racinovo počáteční tvůrčí období. Využil v ní totiž četné materiály, jež se nacházejí u básnickových příbuzných a známých i v archívech.

Druhou kapitolou, která v knize vychází poprvé, věnoval autor rozboru básnickova epistolaria a jeho dosud nevydané básnické sbírky i dalších Racinových srbsky psaných básní. Přitom Ristovski maximálně využil jako dokladový materiál korespondenci, aby odhalil např. jeho pseudonymy a aby ukázal, s kým je básník stýkal.

Ristovski si dále všímá básnickovy pozůstalosti, stopuje genezi první Racinovy uveřejněné básně v makedonštině a přináší některé nové doklady o jeho makedonsky psané básnické tvorbě; Racin byl totiž typ polylingvní, který psal své verše jak makedonsky, tak také srbocharvátsky a bulharsky. Autor se pokouší odpovědět na otázku, kdy začal Racin psát své verše makedonsky, a poznamenává, že jeho makedonsky psané básně jsou na rozdíl od básní psaných srbocharvátsky hluboce intimní a lidové. Při jejich psaní totiž básník vycházel z makedonské lidové slovesné tvorby.

V dalších studiích Ristovski rozebral rovněž několik nově objevených Racinových básní, dále jeho vztah k zakladateli spisovné makedonštiny K. Misirkovovi, nově interpretuje dosud známou Racinovu tvorbu psanou srbocharvátsky, na základě archívních dokladů nově datuje některé Racinovy básně, zdůrazňuje básníkuv vztah k španělské občanské válce i sociálně kritický realismus jeho nepříliš rozsáhlého básnického díla.

Blaže Ristovski správně ve své knize nastolil „princiální otázku makedonské literární historie“. Tou v Racinově případě (ale i v případě řady tvůrců období obrození, a nejen makedonského) je otázka, do dějin které národní literatury Racinovo dílo i sám básník patří, když své verše psal v několika jazycích. Podle mého názoru v takových případech není podstatný jazyk, v němž je dílo napsáno, ani původ autora, ani místo jeho působení, nýbrž především funkce textu. To znamená, komu je text určen, kterému etnickému celku.

Ve svých studiích Ristovski věnoval pozornost také jedné z nejvýznamnějších a nejoblíbenějších Racinových básní, kterou je skladba *Lenka*, i vztahu mezi jazykem a obsahem jeho veršů. Za organickou součást básnickovy tvůrčí činnosti Ristovski pokládá správně také Racinovu sbírku *Makedonské národní osvobozené písně* (vydané v době války), která zdůrazňuje revoluční tradice básnickova lidu.

Pro literárněhistorická bádání B. Ristovského je příznačné, že je v nich každé tvrzení široce doloženo dostupným materiálem: korespondencí, záznamy z rozhovorů se současnými, s básnickovými přáteli a spolubojovníky. Při studiu literárněhistorického materiálu Ristovski totiž volí převážně neopozitivistické postupy. Pro dosud nenapsané dějiny makedonského literárního procesu v minulosti i v době nejnovější je to velmi užitečné.

Ivan Dorovský

Monografie o meziválečné řecké poezii

Kniha bulharského neogrecisty Marina Žečeva *Grčkata poezija između dvete svetovni vojni* (Sofija 1983, 339 stran) vyvolává hned první otázku: co u nás víme o řecké literatuře, zejména pak o literatuře mezi dvěma světovými válkami, i o nejnovějších řeckých literárních výbojích. Kromě *Slovníku řeckých spisovatelů* (1975), který obsahuje bohužel jen velmi stručnou úvodní studii o novořeckém literárním vývoji, nemáme u nás žádnou přehlednou příručku nebo důkladnější studii či monografii o literatuře (nebo o jejích jednotlivých tvůrcích), ačkoli jsme i my (jako ostatně celá Evropa) čerpali z antické kulturní pokladnice plnými hrstmi.

Situace není o mnoho lepší ani v ostatních zemích socialistického společenství. Nejvíce v tomto směru udělali v Sovětském svazu, kde vyšly práce Jannise Močose o současné řecké literatuře (1973) a o K. Varnalisovi a literatuře řeckého odboje (1968), monografie Sonji Iljinské o poezii odporu v poválečném Řecku (1974) a některé další její dílčí studie a úvody k výborům z básnické nebo prozaické tvorby jednotlivých řeckých autorů, vycházejícím v Sovětském svazu.

V ostatních východoevropských zemích je situace obdobná jako u nás. Relativně nejlépe jsou na tom Bulhaři, kde vycházejí častěji než v ostatních socialistických zemích výběry z děl novořeckých autorů. Ani v Bulharsku však až dosud neexistovala žádná syntetizující práce.

Tuto mezeru nyní zaplňuje výborný znalec novořeckého písemnictví Marin Žečev, který se v uvedené knize soustředil na jedno z klíčových období řeckého moderního literárního vývoje – na básnickou tvorbu, která vznikla mezi dvěma světovými válkami. V řecké literární kritice existuje o tomto období velké množství prací. Žečev při jejich studiu však správně postřehl, že v nich

obvykle převládají subjektivní názory autorů a že je v nich patrný nepevný metodologický základ řecké literární vědy. Výjimku tvoří pouze názory a závěry marxistických historiků a kritiků Kostase Varnalise a Markose Avgerise.

Řecký meziválečný literární vývoj má v porovnání s vývojem jiných evropských literatur některá specifika. Na rozdíl od ostatní Evropy totiž v Řecku probíhala válka nikoli pouze čtyři roky, nýbrž celých deset let (skončila až po tzv. maloasijské porážce Řeků v roce 1922, po návratu maloasijských Řeků do své staré vlasti a ustavením Řecké republiky v roce 1924). I pak Řecko prožilo značně složitý vnitropolitický vývoj (1924–1935 jako republika, od roku 1936 do začátku italského vpádu v roce 1940 byla v moci fašistická diktatura).

Marin Žečev si byl dobře vědom všech uvedených skutečností i všech nebezpečí a nástrah, které z toho vyplývají. Kromě toho neměl doma ani jinde žádné předchůdce, aby se mohl o ně opírat nebo na ně navázat. Žečev přitom ponechal stranou práce, které o novořecké literatuře i o jednotlivých básnických tvůrcích meziválečného a poválečného řeckého literárního procesu vznikly v západní Evropě nebo Americe či Kanadě. Zvolil jiný postup. Vyšel z vlastní analýzy básnického díla samého, kterou konfrontoval s dobovou kritikou i s pozdějším literárněhistorickým a literárněkritickým hodnocením. Tak dospěl k objektivním závěrům o tom, co „odvál čas“ a co zůstalo trvalou složkou řeckého kulturního dědictví.

V první kapitole Žečev sleduje odraz první světové války v uměleckém životě Řecka a zejména v řecké poezii. Ukazuje, jak se jednotlivé západoevropské básnické směry dostávaly na Balkán (např. symbolismus) až počátkem 20. století a jak se intenzivně rozvíjely i po první světové válce. Správně postřehl „vsudy přítomnost“ patriarchy novořecké literatury Kostise Palamase, který v průběhu více než půl století byl barometrem vývoje řeckého básnictví. Vedle Palamase připravovali půdu novořecké básnické tradici také Dionysios Solomos, Andreas Kalvos, Jannis Gryparis, Angelos Sikelianos, Kostas Varnalis, Konstantinos Kavafis, Romos Filyras, Telos Agreas, Napoleon Laphiotis a řada dalších. Tato generace básnických tvůrců je tak či onak spjata s básnickým debutem Georgiose Seferise Strofí (Obrat, 1931). Sbirka skutečně znamená v řecké poezii obrat. Básnická tvorba se vrací zpět k rodné zemi, k lidu s jeho bohatými tradicemi a tisíciletou historií. Autor knihy je si vědom, že literární proces nelze sledovat pouze v poezii. Proto se zmiňuje rovněž o základních prozaických dílech, která vznikla jako bezprostřední ohlas na válku a zachytila její hrůzost (S. Myrivilis, I. Venezis aj.).

V dalších kapitolách pak Žečev metodologicky správně přistupuje k výkladu (často esejisticky živě) poezie smutku, nedůvěry a zklamání, jak se nejvýrazněji projevila v díle Kostase Karyotakise, hledá paralely mezi jeho ztrátou ideálů a Filyrasovou idealizací. Tzv. maloasijská katastrofa 1922 však zrodila nejen poezii zklamání a pokory, nýbrž také básnické slovo vzdoru a rozmachu. Tuto novou linii v moderní řecké poezii představuje Kostas Varnalis, který bezprostředně navázal na bojové tradice Solomosovy, Kalvosovy a Valaoritsovy tvorby. Žečevova důkladná a zasvěcená analýza Varnaliova básnického díla zdůraznila úlohu, kterou Varnalis sehrál ve vývoji sociální poezie v meziválečném období.

Konstantinos Kavafis, kterého Nikos Kazantzakis nazval „největším básníkem Egypta“ (je totiž rodákem z Alexandrie, kde byla a dosud je silná řecká kolonie), již více než šest desetiletí vzrušuje řeckou i světovou literární vědu a kritiku. Velká část z jeho asi dvou set básní vznikla sice před první světovou válkou, nese však všechny znaky následujícího období. Proto bychom si asi těžko mohli představit tzv. období třicátých let v řecké poezii bez tvorby tohoto „exotického kvítka v řecké literární zahradě“.

Zasloužené místo věnoval Žečev ve své knize tvorbě dvou nositelů Nobelovy ceny – Georgiose Seferise a Odyssease Elytise. U Seferise zdůrazňuje mj. sepětí jeho tvorby s antikou, tvůrčovu obrovskou erudici, jeho vidění přítomnosti prizmatem dějín svého lidu, jeho tápání v některých klíčových obdobích řeckého dějinného vývoje. Žečev správně uzavírá, že Seferis málokdy psal tzv. poezii dne. Naopak usiloval o to, aby se čtenář vracel do minulosti a jejím prostřednictvím chápal přítomnost a budoucnost.

K tzv. generaci 30. let patří vedle Seferise také např. Jannis Ritsos (který je u nás nejznámější), Andreas Empeirikos, Georgios Sarandis, Andreas Karandonis aj. K nim se řadí také O. Elytis, jehož životu a dílu věnuje Žečev samostatnou kapitolu. Rozebírá jeho „lyrickou smělost“ od prvního poémy o hrdinské smrti poručíka na albánské frontě až po jeho nejnovější sbírky. Do tvorby generace 30. let promiklo mnoho nového, zejména úsilí o zdokonalení výrazových prostředků, o oproštění a zjednodušení výrazu. Tragické otázky meziválečného období, vření ve společenském, politickém a duchovním životě země nutily každého z tvůrců, aby zvolil svou vlastní cestu, aby se k uvedeným otázkám vyslovil umělecky i občansky po svém. A to každého z nich odlišuje a nakonec všechno dohromady charakterizuje meziválečný řecký básnický vývoj.

Historické změny, k nimž došlo v Řecku v 20. a 30. letech, především pak rozmach pokrokové-ho hnutí, sehrály významnou úlohu ve vývoji řecké literatury. Marxistické myšlenky a umělecké

zkušenosti K. Varnalise se staly základnou, na níž vyrůstala celá plejáda dalších levicově, demokraticky a antifašisticky zaměřených tvůrců, k nimž patřili i básníci Kostas Thrakiotis, Tevkros Anthias, Nikiforos Vrettakos a zejména pak Jannis Ritsos. Ritsos je nesporně jedním z největších básnických zjevů našeho století (mimořádně je autorem tří básnických sbírek o Československu a sestavovatelem první antologie české a slovenské moderní poezie v řečtině), bez něhož si nelze představit meziválečný, ani poválečný literární vývoj. V jeho básních je jasná myšlenka, bohatá metaforika, umělecky ztvárněná životní zkušenost, dramatismus i jemná lyričnost, bojový rytmus a patos z rodu Majakovského, osobní zpověď i vlastenecké výzvy. Ne náhodou je téma složité cesty k svobodě, k vítězství dobra nad zlem jedním z hlavních témat v jeho básnické tvorbě. Ve verších, které psal v koncentračních táborech na ostrovech smrti, zní síla komunistických ideálů a víra v spravedlnost.

Svou monografií o meziválečném řeckém básnickém vývoji uzavírá Žečev kapitolou, v níž shrnul své analytické výklady o jednotlivých představitelích a ukázal na ducha tvorby tzv. generace 30. let. Nakonec pak připojil stručné poznámky o tom, jaký je další tvůrčí vývoj některých významných tvůrců z uvedené generace.

Analýzu díla šesti hlavních básnických představitelů meziválečného Řecka provedl Žečev komplexně, tj. v kontextu literárního, společenského, kulturního a filozofického vývoje. Mohli bychom sice mít připomínky, proč nevěnoval pozornost např. Kazantzakisovi jako básníkovi (je ovšem pravda, že Kazantzakis je znám především nebo pouze jako prozaik) nebo N. Vrettakosovi a proč neopatřil svůj spis jmenným rejstříkem. To však nic nemění na skutečnosti, že kniha Marina Žečeva je přínosná přinejmenším ve dvou směrech: jako výborná pomůcka pro ty, kdo se chtějí hlouběji seznámit s novoreckou poezií, a jako jedna ze základních prací o meziválečném literárním vývoji v Řecku, na niž budou muset navazovat všichni badatelé, kteří budou chtít v této oblasti pracovat.

Ivan Dorovský